

# Церква і Нарід

ДВОТИЖНЕВИК, ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ  
І ЦЕРКОВНО-ГРОМАДСЬКИМ СПРАВАМ.

Рік III.

Кременець, 1 квітня 1937 р.

Ч. 7.

АРХІЄПИСКОП АЛЕКСІЙ.

## С л о в о на свято Благовіщення Пресвятої Богородиці.

„Радуйся благодатная!” (Лук. 1, 28).

Так привітав Пресвяту Діву Архангел Гавріил, сповіщаючи Її про народження від Неї Сина Божого...

Споминаючи цю велику подію, і ми нині радісно прославляємо Божу Матір словами архангела: „благодатна, радуйся“! Тільки два слова, а скільки в них значіння — як відносно Пресвятої Диви, так і для нас самих! Тільки два слова, але в них — і висота Її стану, і скарбниця людських чеснот, якими в повноті володіла Пречиста Марія. „Радуйся“, співає на Її честь Св. Церква, бо ти „висота неізречена, неудобовосходима людськими помислами, глибина недовідома, неудобозрима і ангельськими очима, чиста і непорочна, єдина непорочна і добра між женами, стовп дівства, вінок повстримання, ангельське життя Собою являюча“. О радуйся ж, радуйся, Благодатная! Радуйся особливо нині, в день Твій, коли Ти вперше почула від небожителя, що в Тобі перебуває сокровище надзвичайних дарів Божих і людських чеснот.

І не тільки дарів і чеснот, бо те нинішнє „радуйся“ вказує ще на велику тайну воплощення Бога Слова, на Його іпостасне вселення во утробу дівичу. І відо дня Благовіщення Приснодіва являється перед нами, як „селеніє Бога-Слова, вмістилище Бога невимістимого, ліствиця небесна, єюже сниде Бог, огнений престол Вседержителя, палата всіх Царя, звізда, являюча Сонце“. О, радуйся ж, радуйся, Благодатная! Радуйся, зоре незаходима, що вводить нині в світ велике Сонце-Христа Бога нашого!

Так... Йй Єдиний, паче усіх жінок на світі, належить радуватися... Але не тільки Сама Вона, як Божа Мати, увійшла в оселі горішні і у вічну веселість, для радості невідемної, ні, вона стала *виною радості* і для усього людства, бо від тої великої події, про яку нині сповістив Приснодіву небесний Архістратиг, залежало і спасіння людей, і досконалість чоловіка, і побудовання нашого духовного життя і неложна надія наша на життя будуче,

вічне. Бо ж це Вона „показала Христа, як Господа Чоловіколюбця”; це Вона породила „Законодавця правдивого, Агнця, Який взяв на Себе гріхи усього світу і беззаконня усіх туне очищає”; це Вона явилася „Адамовим ісправлінням, адовим умерщвлінням, хліба життя вічного вмістилищем, води живої невичерпанам ніколи джерелом, виною усіх обоження, всечудним усіх з Богом примиренням”; бо це через Неї „праматерня клятва розрішилася, від падіння нашого ми встали, звільнився від вязнів ад, відкрився рай, обновляється тварь; хто спасається, поклоняються Творцю, і усі ми славою одіваємось, радости наповняємось і життя вічне наслідуюмо“. О, радуйся ж в сей день, благодатна виновнице усіх радости, радуйся, радуйся, Боже до смертних благовоління, а смертних до Бога відважність! А нам „достойно є ублажати Тебе Богородице! Тобою бо до нас Вишній зійшов; Тебе ради був Господь сил з нами“...

І не тільки нам достойно нині ублажати Препоблагословенну, а достойно величають Її небожителі і усі ті, хто так чекав цього дня в Старому Заповіті. Нині „небесная срадуються земним, а земні сликовствують небесним”, о, радуйся ж „ангелів радосте“... Нині прародителі умиленно припадають до своєї благословенної Доньки і кличуть: „Радуйся, падшого Адама воззваніє, радуйся, слез Евних избавленіє“! Нині Мойсей божественний — вождь вибраного народу, судді праведні, царі благочестиві, пророки богонадухненні зі страхом і побожністю дивляться на Ту, яку бачили духовними очима ще на цьому світі, і згідно вихваляють: „радуйся, неопалима купино, жезле тайний, цвіт неувядаємий процвітаючий, руно, руно одушевлене, еже Гедеон пробачив, честний вінче царей благочестних, пророків дивне оглашення!“

До того сонму прилучується нині ніби голос від многих, — голос тих, які вже „кровію Агнця непорочна, во чреві Маріїні упасшася“ наслідували небесні оселі життя вічного. Свв. Апостоли, богомудрі святителі, дивні страдники і мученики за віру Христову, преподобні подвижники християнського життя — цілий сонм їх, — всі вони скористали з добродійств Богородиці, і усі вони радісно нині кличуть: „радуйся, світу Владичице, двері спасіння, божественний входе тих, що спасаються, усіх охороно, обороно і священе пристановище, усього світу покуто, подательнице божественної благодати, ключу Царства Христового, покрове світу, ширший за облаки, райських дверей відкриття, чудес Христових початку, що темряву розігнала і темних бісів відогнала, світу захистнице, що вірних Господеві зєднала, пристановище світового плавання, невидимих ворогів муко“. О, радуйся, радуйся Благодатна!

Так величають нині Богородицю небожителі, які вже перестали бути подорожніми і пришельцями на землі і наслідували уділ в граді небесному. Чи не так же усердно треба величати Її нам, які ще тільки на дорозі до правдивої батьківщини в оселях небесних. О, розуміється, треба, бо на тій дорозі ми маємо воро-

гів — видимих і невидимих, маємо пристрасти, пороки, гріхи і завжди нуждаємося в помочі і заступництві Владичиці світа. А вона являється і Заступницею Церкви Сина Свого, і наставницею пастирів люду Свого, і учительницею духовної просвіти, і будівничою духовного життя людського, і заступницею спасіння людей, і помішницею в ділі того спасіння, і втіхою по дорозі до нього. А коли так, то і Церква Христова на землі повинна разом з небесною усердно нині викликувати до Преблагословенної: „радуйся, Церкве непохитний стовпе, радуйся чесна похвало ієреїв благоговійних, радуйся стовпе вогнених, що веде до вищого життя людства, радуйся вірних освішаюча змисли, радуйся, стовпе, що наставляє сухих во тьмі, радуйся, молніє, що душі просвіщає, вогня почитання угасила, радуйся світле благодати пізнання і тверде віри ствердження, радуйся, бане, що омиває совість, гріховну очищає нечистоту, радуйся поправа людей, наставнице дівства, що подумя пристрастей перемінює і осолоджує всіх благочесних почуття. Радуйся благодатна, радуйся душі моєї спасіння і кораблю усіх, хто хоче спастися!“

Так треба нам нині Богородицю величати, але разом з тим і пам'ятати, що сказав Господь через пророка Свого; „несть радоватися нечестивим“ (Ісаїи, 48, 22: 58, 21). Від таких людей удаляється Бог, а без Нього нема правдивої радості. Хто не примічав, як блакитне небо відбивається в чистій, прозорій воді, і як в чистих водяних струмочках грають проміння сонця. Але нічого подібного не можна бачити на воді брудній, заволоченій намулом. Такі втіхи віри наповнюють тільки чисті душі і проміння від Сонця-Христа оживлюють священою радістю тільки віруючі серця, а непорочність є умовою правдивої радості. І мало того, бо „коли ми, поучає нас св. Іоан Золотоустий, окріпнемо в добродітелі, то вже ніщо нас не буде засмучувати“.

При такому успосібленні душі, коли вона не журиться річями цього світу, а тільки одними гріхами, мало торкаються її життєві невдачі, втрати, вороги, нещастя і навіть сама смерть. „Бог дав, Бог і взяв“ (Іов. 1, 21), мудрствує вона разом зі старозаповітним мудрецем-страдальцем. І то тим більше, що і в нещастях не покидає нас Богородиця, що і в бідах Вона нам помішниця, і в самій смерті — утішительниця. Від багатьох наших гріхів немічні тіло і душа наші, і усі ми перебуваємо в скорботах і недугах, після котрих прийде смерть, і як же втішно нам і серед нещастя, і перед лицем смерти звертатись усердно до Владичиці світу хоч нині, в день великого Її свята: „радуйся, помоче тих, що вірно моляться Тобі, радуйся, тіла мого лікування, радуйся, яко грім на ворогів страхання, радуйся, що супротивних в одно збираєш, радуйся, Ти бо покарала окрадених розумом, радуйся, страдальців вічання, якою мертві оживають, німі починають добре говорити, протакженні очищаються, недуги відганяються, радуйся, страстотерпців непереможна відваго, радуйся, мосте, воїстину що переводить усіх од смерти до життя.“

Так... від смерти до життя вічного, бо Вона—Владичиця сві-

ту є нашою надією і на будуче життя. Вона спасає людей, причинюється до прощення гріхів людських. уясняє душам образ воскресіння і благ вічних, готує душам вічне пристановище, і умоляє за всіх Суддю Праведного — Сина Свого Возлюбленного. А тому не боїться християнин і невідомости долі вічного життя і радісно величає сьогодні виновницю і надію будучого життя і благ вічних: „радуйся, людей спасіння, многих гріхів всепрощення, воскресення, образ вияснення, надіє благ вічних: радуйся, бо пристановище душам готуєш, радуйся, якою духів воздушних множества перемагаються, радуйся, Судді Праведного благання“!

Радість, якою вітаємо нині Приснодіву була приготовлена для Неї, перш усього, Її чеснотами і добродітелями, а увінчана вселенням в Неї Христа Бога нашого. Отже зрозуміймо з цього, де джерело правдивої і міцної радості, якої многі шукають ціле життя і рідко знаходять...

Подбаймо ж і про свої власні чесноти, і тоді увінчає нас Господь радістю в Бозі-Подателеві благ дочасних і вічних. Хто відданий земним радощам, нехай подбає про радість в Бозі, щоб хоч під кінець життя не бути безутішним. Хто має свого ідола в сокровищах земних, нехай пам'ятає, що тільки в Богові правдива радість і сокровище, яке ніколи не старіється. Бідні, утішені, хорі, скорбні нехай шукають потіхи і радості тільки в Богові, в любові до Нього, у відданості Йому, в твердій надії на Нього, а Він — щедрий і милостивий до всіх, хто любить Його і кличе Його...

Усі ми, покликані во Христі до насліддя благ вічних, повинні завжди шукати цієї благодатної радості, якою вітаємо нині Матір Божу, щоби мати в душі своїй безпеку небесного блаженства і ревно стреміти до своєї горньої батьківщини. А маючи в душі цю благодатну радість, можемо бути певними, що Христос Спаситель, по молитвах Пречистої Своєї Матері, сподобить нас бути причасниками звершеної в Ньому радості у вічності без кінця...

Твердо віримо, що прийде той час, коли повне число спасаємих збереться в оселях небесних і буде прославляти Трієдиного Бога глаголами неізреченими. Началовождем цього прославлення буде, як наша „возбранная Воевода“,—Пресвята Богородиця. Але і Її похвальну принесуть тоді усі роди спасених; патріярхи, пророки, апостоли, мученики, святителі, преподобні і усяка душа спасенна. Усі будуть насолоджуватися тим, чого раніш око не бачило, ухо не чуло, і що не серці чоловіка не могло і уявитися, усі будуть бачити, що все це відкрив Син Приснодіви Христос Бог, і усі вічно будуть звертатися до Благодатної Виници вічної радості з нескінченим, вічним; „Радуйся, радуєся Благодатная, радуєся усіх родів веселіє!.. Амінь.

СВЯЩ. АНАТОЛІЙ ЧЕРНОБАЙ.

## Вечірні рефлексії.

Я присмерк вечірній кохаю,  
Я тишу вечірню люблю, —  
Тоді лиш щасливим буваю  
І в споминах душу топлю.  
Малюється перша картина:  
Я вечером в ліжку лежу —  
Ще зовсім маленький хлопчина—  
І мовчки круг себе гляжу.  
І бачу: матуся схилилась,  
Щоб глянуть на любу дитину,  
І видно, чогось зажурилась, —  
З очей її впала сльозина.  
О, мамо кохана! Хотіла  
Ти долю своєї дитини  
Вгадати, — думками летіла  
Вперед в ті далекіі днини...  
Дивлюся на це я хвилину,  
Дивлюся та й серце німіє, —  
За мить бачу іншу картину,  
Істотою всею я млію:  
Я в церкві стою біля ньеньки;  
Лямпадка мінливо горить.  
Діточа молитва тихенько,  
Мов ніжний струмочок, брентить.  
Від клиросів чуються співи,  
На вітвар зі страхом дивлюсь, —  
Киває з ікони без гніву  
До мене сивенький дідусь...  
З приемністю згадую далі  
Святії науки насіння,  
Що всі угомонюють жалі  
І спокій приносять сумлінню.  
Наука помало заслону  
Здіймала з цікавих очей,  
Давала для розуму гону, —  
Пізнав я багато речей..  
О, любі, щасливіі хвилі!  
В тяжку, безнадійну годину  
Такі про вас спомини милі, —  
Колишуть мене мов дитину.  
Від споминів я оживаю  
І серце самотнее мліє, —  
То давне-минуле витає,  
То беться тревожно, німіє.  
У мріях мені непомітно,  
Як фарби зіллються в-одно,  
Зірки загоряться привітно  
І дивиться ніч у вікно.

А. А.

## Катехизація і наука релігії в сучасних умовах.

Тяжке сучасне положення християнства у цілому світі, зокрема ж Православної Церкви, вимагає від нас, пастирів, виключної обережності та пильности у виборі засобів і методів боротьби з антихристиянськими та антицерковними течіями. З ворогами треба боротися їхньою ж зброєю. На активність треба відповідати активністю. Активність повинно проявляти у всіх ділянках пастирської діяльності, особливо в ділянці законовчительства, де пастир являється будівничим високих життєвих ідеалів, заповіджених нам Пастиренаачальником Ісусом Христом. Душі дитячі це нива, на якій можна виростити багаті засіви, зібрати багаті плоди, яких вистарчить на все дочасне життя, а можна посіяти й буряни та терни, що забють духа Божого в душах доручених нам дітей Божих, або врешті залишити можна пустир, на якому почнуть робити душоохвати і злочинці. Тяжка й велика відповідальність наша перед Богом, громадянством і Державою за нашу працю на ниві законовчительства, бо, посіявши добре насіння, будемо мати добрі, міцні й на довгий час плоди, що дадуть Державі і громадянству релігійних, чесних твердих, в переконаннях громадян, які життя особисте, родинне й громадське будуватимуть на християнських підставах, а не на безбіжництві, аморальності і звірячому жостокосерді. Тому в своїй праці ми повинні: 1) дбати про те, щоб усунути все, що перешкоджає нормальній праці у навчанні релігії та осягненні найкращих результатів; 2) творити найсприятливіші умови для осягнення поставлених цілей, 3) вибрати найдоцільніші і правильніші методи нашого діланья. Завдання ці треба сполучити в певну систему праці, яку повинно переводити в справі навчання релігії. Коли ця система буде раціональною і пристосованою найбільше до життєвих вимог сучасної дійсности, тим скорше осягнемо добрих наслідків в своїй праці і наблизимось до поставлених цілей. Було б зовсім нерозумним і нереальним будувати свої плани теоретично, на засадах бажаних, але таких, яких здійснити в наших умовах ми не в стані. Виясненню реальних можливостей поліпшення справи навчання релігії й присвячена оця стаття.

### I

Усунення усього того, що перешкоджає нормальній праці законовчительській і не сприяє в осягненні високих її цілей, являється одним із головних наших завдань. Чи потрібно одначе довго зупинятися на тих ненормальних умовах в праці навчання релігії, усунення яких безумовно сприяло б справі поліпшення законовчительства, але це не залежить від нас самих, як учителів релігії, а від осіб, які повинні б допомогти у великому ділі релігійно-морального виховання молодих поколінь. Сюди відношу: 1) відсутність однаковости і порядку усталеного що до засобів кому-

нікації для учителів вразі великої відлеглисти школи від місця замешкання законовчителя<sup>1)</sup>; 2) редукцію шкільною владою на місцях лекцій навчання релігії; 3) залежність при звільненні від законовчителства майже виключно від шкільної влади, а фактично від керовників шкіл. На право викладів Закону Божого учителі релігії звичайно отримують каноничну місію від єпископа, чим визнається кваліфікаційна правосильність і моральна здатність даної особи до викладів релігії. Було б послідовним і правильним, щоб і звільнення законовчителя, як і тимчасове усунення від викладів, відбувалось тільки в порозумінні з єпископом. Фактично робиться це, на внесок керовників шкіл, самим шкільним інспектором, іноді навіть без повідомлення єпископа про усунення учителя релігії, залишаючи тим самим школу на протязі того чи іншого часу без викладів Закону Божого, а в повідомленні, коли таке має місце, часто не вказуючи причину усунення. Такий стан речі впливає на психіку законовчителя, коли треба настояти, щоб в класі уміщено було православну ікону, або щоб з православними дітьми не читалось католицьких молитов і т. п., коли, загально кажучи, ізза боязні конфлікту з керовництвом школи, що може потянути за собою втрату викладів релігії, учителеві її приходиться поступатися слухними релігійно-педагогічними вимогами і мовчати.

Рівнож незрозумілим являється розпорядження шкільної влади, яким заборонено дітям школярам співати в церковних хорах. Раніше це розпорядження, з огляду на де-яку неясність, давало можливість керовникам шкіл, що доброзичливо відносяться до справи релігійного виховання дітей, розуміти його у тому сенсі, що воно не стосується до церковних хорів. З огляду на суперечки, з приводу цього, між інакше успособленим керовництвом шкіл та законовчителями, на Митрополитальних Законовчительських Зіздах було винесено резолюції проти означеного розпорядження, з просьбою до єпархіяльної влади про інтервенцію, перед ким належить, в справі відміни цього розпорядження. Результат цих інтервенцій був одначе протилежний, ніж було бажано: послідувало вияснення, що діти школярі можуть співати в церковних хорах, але під умовою, що хором керує керовник школи та складається хор той з самих дітей школярів. Керовниками шкіл, як відомо, дуже мало є православних учителів, а крім того не завше здібні вони до провадження хорів та й неохоче, в їхніх умовах, можуть братися за це діло. Таким чином створюється положення, при якому згадане розпорядження боляче стає на перешкоді релігійному вихованню дітей. Аджеж виклади Закону Божого, як давно вже прийнято релігійною педагогікою, повинні мати метою не тільки придбання відомостей з ділянки релігійного знання, а головним чином релігійне виховання. Чи ж може сприяти релігійному вихованню заборона дітям брати участь в богослуженні, так нби поза церквою, поза костелом, кірхою, синагогою можливе

<sup>1)</sup> В цій справі маємо, правда, рзпорядження Волинського Уряду Воевідського від 21.І. 1930 р. № 369 (SM) 329 про обовязковість для гмін вставлення до їхніх бюджетів коштів на оплату засобів комунікації для учителів релігії, одначе, як видно зі скарг священників, гміни далеко не завше того додержують.

яке релігійне виховання. Коли в інших питаннях, як, напр., питання про засоби комунікації зі школами, віддаленими від місць замешкання законовчителів, самопожертва учителя релігії, який кілометри тащиться піхотою, щоб мати яких пару лекцій Закону Божого, може ще вирівняти ушкодження для діла, то в питаннях, як вище згадане, не допоможе й самопожертва. Тому ми у цих питаннях, які безпосередньо роблять на шкоду релігійному вихованню, повинні бути непохитними і знову просити церковну владу про інтервенцію у відповідних чинників, а батьки учнів зі свого боку повинні домагатися відміни такого розпорядження, що не дає дітям можливості співати в церковних хорах, та просити нашу Репрезентацію в Сеймі і Сенаті виступити на захист релігійного виховання наших дітей школярів, свобода якого забезпечена нам Конституцією Речипосполитої.

Для боротьби з явищами, що перешкоджають нормальній праці законовчителя, потрібні вироблені і означені засоби боротьби, бо відсутність керівних вказівок і плановості тільки ослаблюють саму боротьбу. Люди завше більше рахуються з організованістю. Поодинокі виступи не мають потрібних відгуків і не змушують осіб, від яких залежить усунення того чи іншого ненормального явища, рахуватися з цими виступами. Інша річ, коли в заявах буде видно пляновість і непохитну корпоративну волю учителів релігії, батьків дітей, єпархіяльної влади, щоб до поминатися своїх прав до найкращої організації і постановки справи релігійного виховання наших дітей.

## II.

Щоб піднести навчання релігії по школах на належну висоту, потрібно далі, крім боротьби з аномаліями, — 1) витворити для досягнення наших цілей найсприятливіші умови; 2) вибрати найдоцільніші і правильні методи навчання релігії. Сюди треба віднести: а) унормування питання про постачання для шкіл підручників Закону Божого; б) поліпшення методичного боку навчання релігії.

Вирішення першого питання ускладнюється тісним зв'язком його з матеріальними труднощами, які перемогти дуже й дуже нелегко. Коли однак питання постачання для шкіл, або правильніше — для церков, шкільних підручників являється одним із кардинальних питань в справі поліпшення законовчителства, то хоч би які до того не були труднощі, треба їх перемогти. Вирішення цього питання можна звести до трьох завдань: а) відшукати засоби; б) видати підручники; в) утворити постійний фонд для безплатного постачання підручників. Питання, як технічно перевести справу видання підручників, не таке вже складне, — є для цього і досвід і вмільсть, треба лише матеріал для видання і засоби. Потрібні добрі підручники, складені з застосуванням, оскільки можливо, новіших досягнень в ділянці педагогіки і дидактики. Відносно системи і метода, взятих за підставу при складенні підручника, трудно поставити стисло окреслені вимоги. Бо є то питання суб'єктивного відношення до систем і методів

автора підручника, яке в значній мірі диктують йому специфічні умови викладів та досвід практики по викладах релігії в школах. Одначе ряд практичних вимог до підручників поставити треба.

1. Провідною думкою підручника повинне бути діло нашого збавлення і спасіння та почуття релігійного настрою, з ним сполучені.

2. Кожний рік науки повинен бути закінченим кругом науки віри, себто науковий матеріал треба так укласти, щоб учень, який би відділ він не скінчив, знав би головні основи науки нашої віри.

3. Підручник не може бути схоластичним, себто при складенні його автор матиме метою не тільки передати знання з різних предметів Закону Божого, а головним чином — вказати шляхи практичного побудовання свого життя згідно засвоєних розумом правд віри.

4. Підручник у свому змісті повинен відбивати недуги нашого часу і мати місіійний напрям.

5. Зміст і мову підручника треба застосувати до віку, психічної структури дітей, до їх інтелектуального рівня; підручник повинен також відповідати вимогам самодіяльності школярів.

6. Як видання, підручник не може бути багатим, але й не поганим, з ілюстраціями, в одній книжці для всіх відділів початкових шкіл середнього і нижчого ступня, заключати в собі увесь програмовий матеріал, бути дешевим.

7. В кінці підручника, як відділ необовязковий, може бути уміщено словянським шрифтом початкові молитви, де-кілька колядок, а коли можливо, то й шестопсалміє, „Сподоби Господи”, 1, 3 і 6 години.

Неможна підганяти під один тип підручників для початкових шкіл вижчого ступня (семиклясівок по містах) і підручників для початкових шкіл нижчого ступня (одно і двоклясівок) і середнього (трьох і чотирьохклясівок) по селах. Неможна наукового матеріалу, розрахованого на 7 років, переробити в чотирі чи навіть в шість років. Діти тих і других шкіл остільки ріжняються інтелектуально, що створити із двох типів шкіл щось однотипне — абсолютно неможливо. Крім того, умови викладів в них остільки ріжні, що виключають можливість користання в школах нижчих підручниками шкіл вищих. Для семиклясівок є синодальні підручники, для шкіл нижчого і середнього ступня підручників, навіть для орієнтації о.о. законовчителів, зовсім нема.

Справа складення підручників не є легкою. Вона вимагає від автора доброї орієнтації, знайомства з новішими осягненнями педагогіки, знання богословії, щоб, допустивши невдалих виразів, ще не впасти в ересь. Потрібна література по цьому питанню, засоби на придбання її; треба іноді сполучити те, що не можна ніби сполучити, як, напр., вимоги програми з неможливістю її виконати і т. д. Для складення таких підручників треба притягнути до праці усі сили, які є в Митрополії, як в центрах церковного життя, так і в глухих закутках. Можливо, що праця остатніх не буде, особливо з боку мовного, обробленою, але коли план і ідея будуть схоплені правильно, вигладити підручник можуть осо-

би, для яких це не буде так трудним.

В справі навчання релігії так само важним являється видання наочних знарядь до науки і постачання їх для шкіл. Для вивчення біблійної історії ще є образки, хоч бажано їх поповнити. Зовсім нема образків для 1-го ступня школи, для вступних бесід: нема картин релігійних обрядів—хрещення, похорону, шлюбу, Св. Причастя, сповіді, хресних ходів і т. п. Католиками на цю частину навчання звернено особливу увагу. Для першого відділу із них існують окремі підручники в образках чудово виданих, краще від підручників для старших відділів (Вацлав Каліновський), і добре систематизованих. Видання у нас таких, як що не підручників, то картин—дуже потрібне. Нема образків по літургиці, біблійній географії. Повторення біблійної історії по географічних мапах є одним з чудових засобів зробити повторення живим і цікавим. Відсутність мапи Палестини дає себе знати.

Найтруднішою, на мою думку, являється справа відшукання засобів на видання підручників і наочних приладів та утворення фонду для безплатного постачання їх по парафіях. Думається, що рішення цього питання належить перш усього до єпархіяльних зібрань. Коли б на це спасенне діло Єпархіяльні Зібрання визначили суму в 20—30 тисяч, це дало б можливість видати 30—40 тисяч підручників, себто по 20—30 підручників на парафію на протязі одного року. У третьому році було б в парафії від 60 до 100 підручників, що видавались би у тимчасове користання даремно. Не виключено, що багатьох побажало б набути на власність підручники, а це збільшило б фонд видання і даремного постачання підручників. Де-які з оо. настоятелів вишукають, в міру можливости, засоби на місцях. Підчас сповіді можна поставити карнавку з написом: „Дайте гріш для спасіння душ ваших дітей, купіть їм книжку Закона Божого, щоб вони знали свою віру“; цей заклик можна б підсилити Архипастирським посланням і пастирським словом, і мені здається, що мало б знайшлося людей, які б відмовили дати той гріш. Такий заклик мав би ще і виховавчий характер, бо вселив би в свідомість думку про необхідність часом підтримувати і зміцнювати віру свою матеріальними засобами. Незначним також розміром пожертв на цю ціль можна б оподаткувати кожну пляшку церковного вина, кожне кіло свічок, продану церковну річ і т. д. Треба зусилля, які можуть створити фонд для видання і постачання безплатного підручників. Важно, щоб ці жертви не мали примусу, а давались з доброї волі.

(Далі буде).

В. К.

## Склад населення Поліської єпархії.

Поліська єпархія займає простір в 41.108 кв. кілометрів (на 10 тисяч кв. кілометрів більше за Волинську) і в склад її входять 10 повітів (Берестейський, Дрогичинський, Кобринський, Косівський, Коширський, Лунінецький, Пінський, Пружанський і Столинський—Поліського воевідства та Сарненський—Волинського).

## ЗАГАЛЬНЕ ЧИСЛО НАСЕЛЕННЯ ЄПАРХІЇ.

Згідно з даними Головного Статистичного Уряду загальне число населення представляється так, як подає таблиця „А“ на стор. 243—244.

З цієї таблиці видно, що на просторі Поліської єпархії було дня 30 вересня 1921 р. (перший перепис) 878,343 мешканців, а дня 9 грудня 1931 р. (другий перепис) — вже 1,313,223. Значить загальний приріст осягнув цифри 434,880 чоловік, себто майже половини населення з 1921 року (точніше 49,5%). Натуральний приріст населення повинен був дати за 10 літ на основі публікації Гол. Ст. Уряду під назвою „Składniki przyrostu lndności 1921—1931“. лише 30,7%, себто 269,524 чол. Отже виявляється „надвижка“ населення в +165,357 ч. (+18,8% насел. еп. з 1921 р.). „Надвижка“ ця об'яснюється перш за все поворотом біженців світової війни, які прибули вже після перепису 1921 р.; правдивість такого висновку підтверджується тим, що, як видно з вище наведеної таблиці, найбільший % „надвижки“ (імміграції) знаходимо в повітах, які були навіджені військовими подіями (Берестейський, в якому знаходилась фортеця Бересть, через що майже усе населення було примусово евакуовано, — дав 52,0% надвижки); далі йдуть Косівський (+32,6%), Пружанський (+27,7%), Кобринський (+27,3%), Дорогичинський (+18,3%) і т. д., а найменшу надвижку дають повіти, котрих населення підчас війни залишалось на місцях: Пінський (+5,8%), Лунінецький (+2,3%) і Столинський (+1,9%). Крім повороту біженців до „надвижки“ причинились урядовці, осадники та кольоністи з інших воевідств.

## ВІРОІСПОВІДНИЙ СКЛАД ПОЛІСЬКОЇ ЄПАРХІЇ.

Розглядаючи віроісповідний склад населення Поліської єпархії (див. таблицю на стор. 243—244), констатуємо, що в ній процентово православні займають перше місце серед інших єпархій (у Волинській, як ми вже знаєм, становлять вони 69,5%, а в Поліській—76,8%).

В 1921 р на терені єпархії було 696,126 православних (79,3%), а в 1931 р.—1,008,044 (76,8%), себто загальний приріст їх осягнув 311,918 чол.; тимчасом натуральний приріст за 10 літ мусів був дати лише 214,388 чол. (30,7%—дивись табл. А); значить маємо надвижку православних в 97,530 чол. (+14,0% православних 1921р.). З таблиці А знаємо, що загальна надвижка населення в єпархії виносить 18,8%, і цей процент повинен би відноситись і до православних, а в дійсності він сягає лише цифри 14,0%; значить мусимо прийти до висновку, що певна кількість православних відійшла від Православ'я і побільшила ряди сектантів, уніятів і безбожників (з рубрики „інші“ видно, що православні втратили за цей час до 15,000 своїх адептів).

Римо-католиків в 1921 р. було 67,358 (7,7%), а в 1931 році—153,143 (11,7%), себто загальний приріст їх осягнув 85,785 чол.; тимчасом натуральний приріст мусів дати заледве 20,094 чол.;

значить констатуємо надвижку римо-католиків в +65,691 чол. (+97,5% р.-кат. 1921 р.) Найбільшу надвижку римо-кат. дав Берестейський повіт (+20,155 чол.), а далі: Сарненський (+11,788), Пінський (+6,180), Лунінецький (+5,369) і решта повітів по 3—4 тисячі. Тому що більших переходів до костела з інших віроісповідань на терені єпархії не було, мусимо прийти до висновку, що кольосальна надвижка римо-кат. об'яснюється великим напливом урядовців (державних і приватних), осадників і кольонистів. Слід зазначити, що величезна частина цієї надвижки (51,417 чол.) припадає на села, що знов таки свідчить про наплив кольонистів і осадників.

Юдеїв в 1921 р. було 109,880 (12,5%), а в 1931 р.—130,076 (9,9%), себто загальний приріст їх осягнув 20.196 чол., а натуральний приріст повинен був дати 33,556 чол.; значить констатуємо „недохват“ в —13,360 чол. (—12,1% юдеїв 1921 р.). Зі всіх повітів єпархії лише один—Коширський—дав незначну „надвижку“ юдеїв (+894) і місто Бересть (+1,144), а найбільший „недохват“ їх обсервуємо в Сарненським (—12,927), Пружанським (—3,179), Дрогичинським (—2,636) і Столинським (—2,216). В той спосіб мусимо ствердити, що юдеї з Поліської єпархії—так, як і з Волинської—кудись емігрують.

Вірних інших віроісповідань в 1921 р. було 4,979 чол. (0,5%), а в 1931 р.—21,960 чол. (1,6%); загальний приріст осягнув 16,984 чол., в той час, коли натуральний повинен був дати лише 1,485 ч. Стверджуємо в той спосіб „надвижку“ в 15,496 чол. „Надвижка“ ця складається з сектантів, уніятів і безбожників,—бувших православних.

### НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД ПОЛІСЬКОЇ ЄПАРХІЇ.

Переходячи до розгляду національного складу єпархії, мусимо зробити дві завваги: 1) з 10 повітів єпархії шість, а саме: Берестейський, Дрогичинський, Кобринський, Коширський, Сарненський і Столинський навіть польські учені (Вакар, Васілевскі) зачислювали до етнoграфічних українських територій, а російський перепис 1897 р. виказав у тих повітах понад 50% Українців; що ж торкається 2-х повітів (Пінського і Лунінецького), то про національність насення їх немає згоди поміж польськими, українськими та білоруськими вченими (визначні укр. статистици, як проф. Кордуба, Садовський, категорично твердять, що людність цих повітів—Українці); 2) польські загальні переписи (особливо 1931 р.) на території Поліського воеєвідства при определенню національної приналежности оперують назвою „тутейший“, до якої зачислюють сотки тисяч чоловік; тому то питання про національний склад Поліської єпархії сильно ускладнюється, бо кожна з заінтересованих сторін (Поляки, Українці, Білорусини, Росіяне) зачислюють „тутейших“ до свого табору,

Щоб ніхто не міг нас запідозрити в тенденційності, будемо оперувати стисло офіційними даними Головного Статистичного Уряду, оголошеними в „Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej

## А. Населення Поліської єпархії

Повіт	1921 р.		Перепис 1931 р. <sup>1</sup>		Загальний приріст		Натуральний приріст		Іміграція + Еміграція —	
	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	насел. 1921 р.	в 0/0/0	насел. 1921 р.	в 0/0/0	насел. 1921 р.
Берестейськ.	118,367	100,0	215,927	100,0	97,560	82,4	35,983	30,4	+ 61,577	+52,0
Дрогичинськ.	63,192	"	97,040	"	33,848	53,6	22,306	35,3	+ 11,542	+18,3
Кобринський	72,162	"	113,972	"	41,810	57,9	22,082	30,6	+ 19,728	+27,3
Косівський	48,336	"	83,696	"	35,360	73,2	19,624	40,6	+ 15,736	+32,6
Коширський	64,840	"	94,988	"	30,148	46,5	24,184	37,3	+ 5,963	+ 9,2
Лунінецький	81,105	"	108,663	"	27,557	34,0	25,710	31,7	+ 1,848	+ 2,3
Пінський	134,359	"	184,305	"	49,946	37,2	42,188	31,4	+ 7,758	+ 5,8
Пружанський	67,898	"	108,583	"	40,685	59,9	21,862	32,2	+ 18,823	+27,7
Сарненський	131,990	"	181,284	"	49,294	37,3	28,774	21,8	+ 20,520	+15,4
Столинський	96,094	"	124,765	"	28,671	29,8	26,810	27,9	+ 1,861	+ 1,9
Р а з о м	878,343	"	1,313,223	"	434,880	49,5	269,524	30,7	+165,357	+18,8

Повіти	П р а в о с л а в н і				Р и м-к а т о л и к и				Ю д е ї				І н ш і			
	Перепис 1921 р.		Перепис 1931 р.		Перепис 1921 р.		Перепис 1931 р.		Перепис 1921 р.		Перепис 1931 р.		Перепис 1921 р.		Перепис 1931 р.	
	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0
Берестейськ.	74,799	63,2	135,710	62,9	17,535	14,8	43,020	19,9	3,877	20,2	32,280	14,9	2,156	1,8	4,917	2,3
Дрогичинськ.	54,385	86,1	83,081	85,6	1,640	2,6	5,699	5,9	7,108	11,2	6,981	7,2	59	0,1	1,279	1,3
Кобринський	57,978	80,4	93,359	81,9	3,831	5,3	8,973	7,9	9,407	13,0	10,527	9,2	946	1,3	1,113	1,0
Косівський	39,883	82,5	68,755	82,1	2,721	5,6	7,810	9,3	6,683	11,8	6,333	7,6	49	0,1	798	1,0
Коширський	60,352	93,1	83,021	87,4	1,984	3,1	6,026	6,3	2,288	3,5	4,037	4,3	216	0,3	1,904	2,0
Лунінецький	67,815	83,6	85,643	78,8	6,367	7,8	13,754	12,7	6,648	8,2	8,072	7,4	275	0,3	1,194	1,1
Пінський	104,802	78,0	139,876	75,9	7,829	5,8	16,465	8,9	4,477	16,0	25,385	13,8	251	0,2	2,579	1,4
Пружанський	48,629	71,6	81,975	75,5	9,625	14,2	16,311	15,0	5,553	14,1	9,463	8,7	81	0,1	834	0,8
Сарненський	104,341	79,0	132,241	72,9	13,468	10,2	28,192	15,6	5,564	10,3	16,088	8,9	617	0,5	4,763*)	2,5
Столинський	83,142	86,5	104,383	83,7	2,358	2,5	6,893	5,5	2,265	10,7	10,910	8,7	329	0,3	2,579	2,1
Р а з о м	696,126	79,3	1,008,044	76,8	67,358	7,7	153,143	11,7	1,880	12,5	130,076	9,9	4,979	0,5	21,960	1,6

## Б. Віроісповідний склад Поліської єпархії.

\*) Євр. 1700.

## В. Національний склад Поліської єпархії.

Повіти	„Т у т е ї ш і”				П о л я к и				У к р а ї н ц и				Б і л о р у с и н и				Ж и д и				І н ш і			
	Перепис 1921р.		Перепис 1931р.		Перепис 1921р.		Перепис 1931р.		Перепис 1921р.		Перепис 1931р.		Перепис 1921р.		Перепис 1931р.		Перепис 1921р.		Перепис 1931р.		Перепис 1921р.		Перепис 1931р.	
	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0	в 0/0/0
Берестейськ.	337	0,2	95,226	44,1	38,213	32,3	50,248	23,3	3,339	2,8	17,1	8,1	53,265	45,0	17,022	7,9	21,256	17,9	32,089	14,8	1,957 <sup>1</sup>	1,7	3,809 <sup>12</sup>	1,8
Дрогичинськ.	25,407	40,3	80,156	82,6	9,175	14,5	6,844	7,1	3,787	6,0	1,1	1,5	18,405	29,1	—	—	6,013	9,5	6,947	7,2	403 <sup>2</sup>	0,6	1,600 <sup>13</sup>	1,6
Кобринський	1,548	2,1	62,854	55,2	40,151	55,6	10,040	8,8	6,272	8,7	21,1	19,2	18,762	25,9	5,208	4,6	5,253	7,3	10,489	9,2	174 <sup>3</sup>	0,2	3,447 <sup>14</sup>	3,0
Косівський	—	—	53,824	64,3	8,323	17,2	8,456	10,1	7	—	—	—	35,676	73,8	14,259	17,0	4,218	8,7	6,300	7,5	112 <sup>4</sup>	0,2	857	1,1
Коширський	7,881	12,2	74,313	78,2	7,399	11,4	6,692	7,1	37,038	57,1	8	8,7	10,446	16,1	1,136	1,2	1,879	2,9	4,014	4,2	197 <sup>5</sup>	0,3	562	0,6
Лунінецький	45	0,06	80,323	74,0	14,895	18,4	16,535	15,2	1,602	2,0	—	—	57,808	71,3	2,850	2,6	5,944	7,3	7,811	7,2	811 <sup>6</sup>	1,0	1,094	1,0
Пінський	1,581	1,2	118,761	64,4	25,078	18,6	29,077	15,8	433	—	—	—	86,881	64,7	5,671	3,1	19,544	14,5	25,088	13,6	842 <sup>7</sup>	0,6	5,709 <sup>15</sup>	3,1
Пружанський	—	—	56,307	51,9	27,332	40,3	17,762	16,3	51	—	—	—	34,603	51,0	24,156	22,2	5,731	8,4	9,419	8,7	181 <sup>8</sup>	0,3	939 <sup>16</sup>	0,9
Сарненський	—	—	—	—	22,651	17,2	30,426	16,8	92,919	70,4	124	70,8	—	—	—	—	13,070	9,9	16,019	8,8	3,350 <sup>9</sup>	2,5	6,555 <sup>17</sup>	3,6
Столинський	29	0,0	85,324	68,4	17,813	18,5	18,452	14,8	11,245	11,7	3	2,1	58,155	60,5	4,681	3,7	8,393	8,7	10,809	8,7	459 <sup>10</sup>	0,5	2,836 <sup>18</sup>	2,3
Р а з о м	36,828	4,2	707,138	53,9	211,030	24,0	194,532	14,8	156,693	17,8	1808	13,7	374,001	42,6	74,983	5,7	91,305	10,4	128,985	9,8	8,486 <sup>11</sup>	1,0	27,407 <sup>19</sup>	2,1

1) Рос. 1182; 2) Р. 403; 3) Р. 172; 4) Р. 96; 5) Р. 27; 6) Р. 650; 7) Р. 765; 8) Р. 58; 9) Р. 1648; 10) Р. 202; 11) Р. 193; 12) Р. 2575; 13) Р. 1045; 14) Р. 3373; 15) Р. 4355; 16) Р. 833; 17) Р. 2765; 18) Р. 2248; 19) Р. 17,000.



Polskiej. Wojew. Poleskie" та „Powszechny spis ludności z 9.XII.31 r.“

Найчисленішу національну групу в епархії становлять „тутейши“, а тому з них ми й почнемо свої досліди. Перепис 1921 р. нарахував в 10-ти повітах епархії 35,827 „тутейших“ (4,2% всього населення), а згідно з другим переписом 1931 р. було їх вже 707,138 (53,9%), себто більше половини всіх мешканців. Приймаючи під увагу натуральний приріст населення, констатуємо колосальну „надвижку“ їх в +657,306 чол., себто 1785% „тутейших“ з 1921 року! Кидається у вічі, що в Сарненському повіті, який належить до Волинського воєводства, обидва переписи не занотували зовсім „тутейших“, а в сумежних з ним повітах Столинським і Пінським другий перепис знайшов понад 60% „тутейших“. Порівнюючи висліди двох переписів, гобачимо, що в 1921 р. лише в 2-х повітах Дрогичинським і почасти Коширським „тутейші“ становили досить значний відсоток населення (в першій—40,3%, а в другій—12,2%), в решті повітів відсоток той не перекрочував 2,0%; в 1931 році процент їх всюди перевищує цифру 50 (крім Берестейського, але й там села дали 51,4% „тутейших“), а в деяких становить понад  $\frac{3}{4}$  населення (в Лунінецьким—селах—77%, Коширським—78,2% і в Дрогичинським—82,6%). За 10 літ стан посідання Поляків, Українців і Білорусинів сильно утерпів на користь „тутейших“; лише Жиди виявили свою відпорність. Про втрати поодиноких національностей на користь „тутейших“ побачимо нижче.

Поляків в 1921 році було 211,030 (24,0%), а в 1931 р. лише 194,532 (14,8%), себто на 16,498 чол. менше; через те, що натуральний приріст на цей час повинен був дати 64,586 Поляків,— стверджуємо „недохват“ їх в 81,084 чол. (38,4% Поляків з 1921 р.); значить більш третини осіб, які подали себе в 1921 р. за Поляків, в 1931 р. зачислилось до „тутейших“. Коли порівнюємо числа римо-католиків з числами Поляків, то констатуємо, що в 1921 р. 144,000 не католиків подало себе за Поляків, а в 1931 р. лише 40,000, себто в  $3\frac{1}{2}$  рази менше. Абсолютне число Поляків збільшилось лише в повітах: Сарненським (+2837) і Берестейським (+418), при чому в цьому останньому „надвижка“ їх завдячує місту Берестю(+4,255), а в селах маємо „недохват“ в 3,540 чол. Найбільш втратили Поляки в повітах: Кобринським (42,397) і Пружанським (18,371).

Українців в 1921 році було 156,693 чол. (17,8%), а в 1931 р. — 180,178 (13,7%); прийнявши під увагу, що натуральний приріст їх мусів виносити 42,141 чол., констатуємо „недохват“ Українців в—18,656 чол. Величезний відсоток Українців перепадає на Сарненський повіт, в якому перепис 1931р. нарахував 128,284 чол. (70,8% населення цього повіту), і де вони дали „надвижку“ в +15,109 чол.; відтак на Кобринський — 21,934, Берестейський — 17,533 і Коширський — 8,271; в Дорогочинським та Столинським процент їх не перевищує 2-х, а в Косівським, Лунінецьким, Пінським і Пружанським другий перепис зовсім їх не нотує. Слід зазначити, що, крім Сарненського повіту, бачимо „надвижку“ ще в Бере-

стейським (+13,179) і Кобринським (+13.742), — значить у тих повітах українська свідомість зроста. Натомість стверджуємо „недохват” їх в Коширським повіті (—42,582) і Столинським (—11,719).

*Білорусинів* в 1921 р. було 374,001 (42,6%), а в 1931 р.—74,983 (5,7%), себто в 5 разів менше; через те, що натуральний приріст їх мусів виносити 119,783 особи, констатуємо „недохват” Білорусинів в 418,801! Найбільший „недохват” дали повіті: Пінський (—108,491), Лунін ецький (—73,283), Столинський (—69,699) і Берестейський (—52,435) По кількості їх перше місце займає Пружанський повіт (24,156), далі йдуть Берестейський (17,022), Косівський (14,259), Пінський (5,671).

*Жидів* в 1921 році нараховувалось 91,305 (10,4%), а в 1931 р.—128,985, себто загальний приріст виносив 37,680 ч; приймаючи під увагу, що натуральний приріст повинен був дати 27,664 чол., констатуємо „надвижку” Жидів 10,016 ч. Порівнюючи числа юдеїв з числами Жидів, прийдем до висновку, що коли підчас першого перепису понад 18 тисяч юдеїв зачислили себе не до Жидів, то при другому переписі таких осіб вже знайшлося лише тисяча. Найбільшу „надвижку” Жидів дали повіті: Берестейський—4,371 (в тому м. Бересть 3,553), Кобринський—3,626 і Пружанський—1843; натомість Дрогичинський, Пінський і Лунінецький мали „недохват” їх (перший—1191 ч., другий—593 і третій—17).

*Інших* в 1921 році було 8,486 (1,0%), а в 1931 р.—27,407 (2,1%), себто загальний приріст їх виніс 18,921 ч.; беручи під увагу натуральний приріст (2,346), констатуємо „надвижку” в +16,575 ч. Серед „інших” другий перепис відокремив 15,300 Росіян.

Для зобразовання віроісповідного і національного складу населення Поліської єпархії на день 1 січня 1936 року мусимо додати до вислідів перепису з дня 9.XII.31 р. натуральний приріст за 4 роки. Приріст цей виносить (див. „Церква і Нарід” № 16 з 1936 р., сторінка 474): для православних — 6,17%; римо-кат. — 5,21% і юдеїв — 3,75%.

В той спосіб сконстатуємо, що в січні 1936 р. в єпархії було: православних — 1,070.300, римо-католиків — 161.100, юдеїв—134.900, інших — (евангеліків, сектантів, уніятів, безбожників) — 23.300.

„Тутейших” — 750.900, Поляків — 204.700, Українців—191.400, Білорусинів — 79.600, Жидів — 133.900, Росіян — 16.200 і інших (Русинів, Рускіх, Німців, Полішуків) — 12.900.

Загалом населення на 1.1.1936 р. було 1.389.600.

---

**Записуйтеся в члени Т-ва ім. Петра Могили.**  
Луцьк, Любарта 10.

---

Д-р Є. САКОВИЧ.

### 3 нашої старовини.

*(Давидгородок на Поліссі).*

Серед глухого Полісся, на правому березі Гориня, трохи підвищеному, приблизно в 10 кілометрах від того місця, де ця річка допливає до Припяти і сполучується з нею, оточене лісами та багнами лежить старовинне містечко Давидгородок. В північній частині містечка, в його старшій дільниці, виноситься так звана „Замкова Гора“, на якій в 1840 році збудовано дерев'яну православну церкву і поруч з нею дзвіницю. В травні минулого року (1936) великий пожар знищив майже половину містечка, згинула в огні і згадана церква. Через кілька місяців, в осені того самого року приступлено було до будови нової церкви, на цей раз мурованої. Коли почали копати рови під фундамент, то на глибині коло 4 метрів наткнулись на кілька дерев'яних домовин, в яких лежали скелети, біля котрих не було нічого, крім кавалків взуття, зробленого з шкіри. Було ще знайдено багато глиняної посуду та костей звірів, а також останків старовинних дерев'яних будівель і колодязя в дерев'яному зрубі.

На жаль, не пошановано тих остатків. Домовини розкидано, шукаючи в них коштовних речей, а кістки небіжчиків помішано і закопано на валу городища. Скільки було знайдено гробів, не вдалося усталити, але судячи по оповіданнях робітників, можна думати, що було їх десять, а може трохи й більш. Усі домовини були однакової конструкції і зроблені з грубих дубових дощок, без ужитку цвяхів. Кожда труна мала біля 2 метрів довжини, біля 65 сантиметрів ширини і біля 30 сантиметрів глибини. Усі лежали рівнолегло в кількох рядках, досить близько одна коло другої, зорієнтовані з заходу на схід. Небіжчики лежали наознак головами на захід, а ногами на схід, з руками схрещеними на грудях. Кости заховалися добре. Знайдені при скелетах рештки шкуротяних пантофлів пригадують те взуття, яке відкрито було в могилах древлянських на сході Волині і на Київщині.

Біля могил знайдено ще багато кавалків глиняного знаряддя, два предмети з рогу і кістки, котрих призначення не зовсім ясне, шклянну бранзолетку та багато тваринних костей. Усі ті речі належать до XI, XII і XIII століття нашої ери.

Ставиться допіро питання: хто був похований у відкритих гробницях? Відповідь знаходимо в надзвичай цікавій статті доцента доктора Романа Якимовича, директора державного археологічного музею у Варшаві, під заголовком „Tajemnice Góry Zamkowej w Dawidgródzku”<sup>\*)</sup>.

Шановний вчений не сумнівається, що в тих домовинах були поховані дільничні книзі та їх дружинна старшина. Вказує на те передовсім саме місце вибране на кладовище: лежить воно на

<sup>\*)</sup> „Kuryer Literacko-Naukowy“. Dodatek do N-ru 354 „Ilustrowanego Kuryera Codziennego“ z dnia 21 g.udnia 1936 r. Нижче подаємо в скороченні зміст міркувань д-ра Якимовича.

терені князівського міста („*grodu książęcego*”), яке возвишалось колись на Замковій Горі в Давидгородку. А що там було власне „князівське місто”, в тім може нас легко переконати навіть поверховний погляд на мапу.

Те місто лежало на схрещенні двох великих водних доріг. Одна з них—ріка Припять. Сполучала вона Польщу, землю „Ляхів” (як пише др. Якимович), країну міст Червоноруських, Побужжя, а навіть і князівство Галицьке зі Сходом. З одного боку Бересть був вихідним пунктом цього водного шляху, з другого—Київ кінцевим, а звідти знов починались нові великі водні і сухопутні шляхи—на південь, схід та північ.

Через Припять в початку XI століття почало проникати християнство з Польщі на Полісся, в якому більшість людности визнавала тоді ще віру поганську. Тою дорогою Святополк („Окаянний”), зять Болеслава Хороброго, вертався в 1009 році з Польщі до своєї князівської садиби в Турові над Припятьтю. В оточенні князя знаходився Райнберн, біскуп колобржеський, який був потім забитий в Турові з наказу великого князя київського. Одним словом, той шлях був важний і першорядний на протязі кількох віків історії.

Другий водний шлях — південний — йшов Горинем, який мав найбільше значіння зі всіх південних притоків Припяти. На берегах Гориня маємо безпосередньо, або в недалекій відлеглості, над більшими його притоками, надзвичайне, виняткове скупчення міст, які в XI і XII століттях стали „князівськими містами”, столицями удільних князів: Дорогобуж, Остріг, Пересопниля, Степань, Дубровиця, Городно, Давидгородок. Таке небувале скупчення міст, хоч і дрібних, але усе ж таки князівських, нехибно вказує на поважність „гориньового” шляху. Той шлях, пересікаючи Припять, йшов далі на північ ріками Ланню та північним Случем (на якому лежить Случьк) до Ключеська (Klęck), також удільної столиці, до Мінська і далі на північ в три сторони світа.

Давидгородок знаходиться в 10 кілометрах від місця, де зливається Горинь з Припятьтю, а не на самому місці сполучення цих рік, себто схрещення шляхів, бо в іншому пункті трудно було б заложити місто. Давидгородок лежить на одній з перших маленьких прибережних вишин, яка вже позволяла на будову міста, могла достарчити матеріялу до сипання валів та побудовання городища. Далі вниз, до самої Припяти, тягнуться самі багна доступні тільки зимою.

Географічне положення Давидгородка робить його недоступним для нападу ворогів. З одного боку охороняє його Горинь, а з інших—багна і трясини, пересічені тільки двома вузькими сухими стежками. Але недоступність Давидгородка збільшується ще тим, що в близькому сусідстві біля нього знаходиться кілька пунктів, котрі обороняють доступ до нього з ріжних боків суші. Від сходу, при дорозі до Турова — урочище Городець; від заходу, при сухопутному шляху до Пінська—село Городець; на північному заході, серед баген—городище Замчисько; в дельті Гориня і Припяти—урочище Городець; на протилежному березі

Припяти, коло ріки Смерти—урочище Гради, а врешті, трохи вище, при сполученні Припяти з Цною—пагурок, зван. „Widziun Hora“.

Усе те виразно свідчить, що Давидгородок не міг бути звичайним містом, а мусів бути містом князівським. Останні відкриття тільки підтверджують таку думку.

Одначе в старих літописах ми не знаходимо назви Давидгородка, або якої згадки про існування подібного міста, а в розвідках наукових зустрічаємо тільки коротенькі загальні припущення, а між іншим і таке, що Давидгородок повстав допіро при кінці XIV віку, а заложив його князь Данило Данилович.

Др. Якимович цілком слушно не погоджується з цією думкою і висловлює свій власний погляд на справу, солідно обґрунтований.

Сама назва вказує, що заложителем міста був якийсь князь Давид. Але який? Літописи переказали нам відомости і історію восьми удільних князів, які носили це ім'я. З них тільки одного можна брати в рахубу, бо тільки той один провадив свою діяльність на Волині і над Горинем. То був Давид Ігорович, князь володимирський, а потім „погоринський“, який вмер в 1112 році. По ріжних перипетіях, підчас котрих той князь держав і Погорине, а потім і Володимир, отримує він в 1100 році Погорине зі столицею в Дорогобужу, а також Остріг над Горинем, Чарторійськ над Стиром, Дубно над Іквою і Буськ при сполученні Пелтви з Бугом. Після того він володіє цими містами до самої смерти.

Насовується питання: до якої дільниці належав Давидгородок? Літописи не згадують про приналежність цього міста до князівства Погоринського, а де-які історики залічують його до князівства Туровського. Але то мало правдоподібно, бо ні в Турові, ні в Пінську не панував ні один князь з іменем Давид.

Після смерти Давида, князя Погоринського, зустрічаємо в Іпатевському літописі відомость про його сина Всеволодка „Із Городка“. Дальші відомости в тому ж літописі про Всеволодка та його синів завше говорять, що то були князі *городенські*, а звідти повсталала думка, що столицею їх дільниці було Городно Поліське.

Др. Якимович вважає таке припущення мильним. Трудно, каже він, уявити собі, що там могла бути столиця удільного князівства. Городно лежить здалека від усяких доріг і шляхів, водних і сухопутних, на острові, оточенім зо всіх боків великим і майже непрохідним багном, званім Морочно. Сама та назва означає багно понуре і в додаток таке, що морочить та зводить людей. Навіть тепер, не вважаючи на оборудовання доріг та насипання гребель, Городно становить куток, відділений від світа. Вже одно те говорить проти думки, що Городно було столицею удільного князівства, а крім того відомо, що ні одна столиця того часу не лежала в подібному відлюдді.

Деж була столиця князівства Городенського?—питає автор. І відповідає: в Давидгородку, бо перша і єдина згадка про назву столиці князівства городенського називає її Городком. Та назва (Городок) вживалася пізніше і навіть вживається тепер на озна

чення міста Давидгородка. Перша згадка літопису про „тутейшого“ князя, записана в Іпатевському літописі, виразно говорить, що князь Всеволодко Городенський був „із Городка“. Прикметник від слова „Городок“ є „Городнеський“, і то окреслення найчастіше стосується до тутейших князів. Ще й тепер можна почути того прикметника у віднесенні до Давидгородка.

Свої міркування автор підтверджує ще одним цікавим спостереженням. В рукописі Іпатевського літопису переписчик, коли писав про князя Всеволодка „із Городка“, помилився і зразу написав „із Городна“, але потім відразу поправив „н“ на „к“. Та помилка, очевидно, була викликана певною сугестією, завдяки прикметнику „городенський“, але зроблена поправка ясно стверджує, що той, хто писав, добре відрізняв Городок від Городна і своєю поправкою ніби підкреслив, що князь „городенський“ був з Городка, а не з Городна.

Отже історія повстання міста Давидгородок тепер представляється так. В 1100 році князь Давид Ігоревич одержує погоринську дільницю. Його столиця Дорогобуж хоч і лежить над Горинем, біля згаданого вже водного шляху, але задалеко від так важного пункту, яким є місце схрещення шляху горинського зі шляхом припятським. З великою дозою правдоподібності можна припустити, що Давид Ігоревич на північній границі свого князівства заложив нове місто, заложив, власне кажучи, там, де відкривається брама на широкий світ, на великі його шляхи. Місто одержує назву від імени свого основателя і називається Городком Давида для відріжнення від багатьох звичайних Городків, котрі не були князівськими столицями.

Скорочена назва „Городок“ утримується для Давидгородка майже постійно і фігурує в актах XVI і XVII століття, та й тепер ще вживається мешканцями цього міста і його околиць.

Так доходимо до висновку, що відкопані на Замковій Горі в Давидгородку гробниці є князівськими могилами XII віку. Там поховані: князь Давид Ігорович, заложитель міста і родоначальник лінії удільних князів городенських, далі його дружина, про яку згадує літопис, потім син його князь Всеволодко „із Городка“ з дружиною і далі внуки, князі городенські Борис, Гліб і Мстислав, напевно разом з жінками. Останній з цих князів згадується в літопису під 1183 роком, коли бере участь у збірній військовій виправі на кочовників. Отже маємо разом принаймні 10 іменних гробів. Про дальшу долю погоринського князівства, як і династії Давида Ігоровича, вже не знаходимо в літописах жадної згадки, але те ще не доводить, щоб в кінці XII віку та лінія князів вимерла цілком.

Висловлюючи свій погляд на ранню історію погоринського князівства зі столицею в Давидгородку, д-р Якимович робить одне поважне застереження, а саме: поки що невідомо, чи усі відомості літопису про князівство городенське торкаються давид-городецько „гробу“ з подібною назвою.

Свою цікаву статтю автор кінчає висловленням надії, яку ми теж поділяємо, що розкопки, які зачнутьися на Замковій Горі на весні цього року, достарчать багато матеріаліз до ранньої історії Волині і Полісся і допоможуть пролити світло не на одну історичну загадку тих часів.

## ВОЛИНСЬКИЙ ЕПАРХІЯЛЬНИЙ МІСІЙНИЙ КОМІТЕТ оголошує

### К О Н К У Р С

на складення докладного, в українській мові, підручника для духовенства по катехизації дітей сповідного віку, примірно до програми, що його містить в собі „Інструкція парафіяльному духовенству в справі катехизації православної молоді“ (Варшава. Синодальна друкарня. 1932. ч. 1, стор. 1—10).

Термін представлення підручника на конкурс — 1 вересня 1937 р. Підручник представляється у виді рукопису чи відбитки на машинці, в письмі чи друку, на одній стороні аркуша. Автори підручників подають на рукопису вибраний ними девіз, який уміщують також на зознішній стороні запечатаної коперти, яку прикладають до рукопису; в коперті, яка відкривається по присудженні премії, повинно подати своє ім'я і прізвище та адресу.

За кращі підручники, які Комітетом, або виділеним ним журі, признані будуть гідними премії, Комітет визначає для авторів три премії I — 200 зол., II—100 зол. і III—75 зол.; рукописи, нагороджені премією, стають власністю Місійного Комітету.

Присилати праці на адресу: Кремянець. Волинська Духовна Консисторія.

За Голову Комітету *прот. М. Тучемський.*  
Секретар *М. Кобрин.*

### УВАГА!

У короткому часі вийде з друку, накладом Богословської Секції Т-ва ім. митр. П. Могили, збірник-партитура з українським текстом ухваленим Українським Наук'вим Інститутом у Варшаві під головуванням Його Блаженства, Блаженіш. Митрополита Діонісія,

## „Співи на Літургії Св. Йоана Золотоустого“ на мішаний хор.

В цьому збірникові буде 50 номерів нотних співів різних композиторів, а саме: Д. Борнянський, А. Ведель, О. Кошиць, К. Стеценко, М. Тележинський, М. Леонтович, М. Лисенко, Римський-Корсаков, Завадський, Г. Ломакін, Архангельський і інші.

Тому що кількість накладу обмежена, Богословська Секція просить поспішити з замовленням. Для тих, хто замовить зараз і надішле гроші, збірник коштуватиме 5 зол. і 50 гр. з пересилкою. Як вийде видання з друку, ціна буде значно підвищена. Для закородону ціна нот 3 долари америк.

Гроші й замовлення просимо висилати по адресі:

Луцьк, вул. Любарта 10, канцелярія Єпископа Луцького.



*7 кл. шк. повш. № 3 в Ковлі після Божої і катехіз.  
в саборі з своїм законоцу, о. Дмит. Ф. Форманчуком.*

На світлині учні й учениці 7-класової початкової школи № 3 в м Ковлі, що так усердно відвідують служби Божі в церкві. Діти ходять до церкви майже всі (95%), не приходять хіба ті, що не мають чого вдягнутися. Усю службу співають самі діти; за службою більшість дітей стоять з засвіченими в руках свічками; це носить назву „молоде сестричество і братство”.



В день спільного говіння клиру 1-ої благочинницької округи  
Рівен. пов. в с. Великому Житині.

# ОФІЦІЙНИЙ ВІДДІЛ.

## В справі української богослужбової мови.

Волинська Духовна Консисторія. 23 березня 1937 р. № 4619.  
До Всечесного Духовенства Волинської єпархії.

У свій час Духовенство Єпархії було повідомлено обіжником, що Св. Синод Православної Церкви в Польщі, на засіданні 27 лютого б. р., в доповнення ухвал своїх від 17 жовтня 1936 р. і 3 вересня 1924 р. в справах вживання в храмах літургічних текстів в живих мовах, постановив ухвалою № 5, що потреба впровадження в тій чи іншій святині літургічних текстів в мовах українській, білоруській, польській і чеській повинна бути встановлена на підставі старанного обслідування справи на місці, чи дійсно виразна більшість парафіян даної парафії свідомо бажає богослужбової відправи в живій мові. Про висліди такого обслідування Єпархіяльна Влада, одночасно з опінією Єпархіяльних Владик, представляє Св. Синодові, який тільки сам надалі має право вирішувати про впровадження в богослуження даної живої мови (про яку просять) окремими в кожному випадку ухвалами.

Подаючи про дану ухвалу Св. Синоду, а також з огляду на численні запитання в справі вживання надалі літургічної української мови, і приймаючи під увагу все значіння питання живої української мови в богослуженні, про що свідчать ухвали Єпархіяльних Зїздів Волинської єпархії 1935 й 1936 років, — Духовна Консисторія, постановою своєю від 22 березня б. р., затвердженою Його Високопреосвященством, Високопреосвященішим Алексієм, Архієпископом Волинським і Кременецьким, резолюцією з дня 22 березня б. р., подає до відома Всечесного Духовенства, що:

1. вище приведена ухвала Св. Синоду застосовується до випадків впровадження живої мови в богослуження тільки *надалі*, себто нею не касується вживання української чи чеської мови в богослуженні по парафіях Волинської єпархії, де така відправа вже дозволена або заведена;

2. не токрається ця ухвала й надалі заміни російської вимови церковно-словянського богослужбового тексту вимовою українською, на яку заміну рішення Св. Синоду для окремих церков-парафій не вимагається;

3. не вимагають спеціального дозволу й випадки відправленя *панахид* в українській мові по св. п. національних і громадських діячах, що бувають у дні, присвячені їх памяті;

4. в разі бажання парафіян що-до відправи Служби Божої і других чинів вечірнього і раннього богослуження живою україн-

ською мовою, де такої відправи не було впроваджено, парафіяни подають про це заяву на письмі свому о. настоятелеві, який разом зі своєю думкою що-до потреби живої богослужбової мови в парафії представляє те прохання парафіян через о. Благочинного округи Духовній Консисторії, при чому о. Благочинний подає в даній справі і свій висновок. В разі потреби Духовна Консисторія може зарядити додаткове обслідування положення справи на місці, після чого представляє її Його Високопреосвященству.

## **Порядок запису до метричних книг дітей від шлюбів, повінчаних т. зв. „священиками католицько-східнього обряду“.**

Волинська Духовна Консисторія. 19 березня 1937 р. № 4443. До Всечесного Духовенства Волинської єпархії.

У свій час Духовенство єпархії було повідомлено обіжником Духовної Консисторії, що, згідно з ухвалою Священного Синоду Св. Автокефальної Православної Церкви в Польщі, від 26 березня 1926 року і 17 лютого 1933 року, дітей, які народилися від батьків, що взяли шлюб у відступників від Св. Православної Церкви, так званих „священиків католицько-східнього обряду“, належить записувати до метричних книг нешлюбними й тільки в разі поновлення таких шлюбів у Православній Церкві, записувати цих дітей шлюбними.

Духовна Консисторія, на підставі постанови своєї, затвердженої Його Високопреосвященством, резолюцією від 17.III б. р., й роз'яснення Канцелярії Священного Синоду від 6.X. 1936 р. Ч. 2242, подає до відома Духовенства єпархії та належного керування, що ухвали Священного Синоду Св. Православної Церкви в Польщі від 26.III. 1926 р. і 17.II. 1933 р., про порядок запису до метричних книг дітей, що народилися від батьків, які взяли шлюб у відступників від Св. Православ'я—т зв. „священиків католицько—східнього обряду“, залишається в силі, себто: дітей від таких шлюбів належить записувати до метричних книг — нешлюбними. Коли ж особи, що взяли шлюб у священиків „католицько-східнього обряду“, після поновлення свого шлюбу в Православній Церкві побажають записати своїх дітей, що народилися у них до поновлення шлюбу в Православній Церкві,—шлюбними, то їм належить про це звертатися до Духовної Консисторії, при чому в своєму проханні належить зазначати: № акту і дату шлюбу по Православному обряду, № акту і дату охрищення дитини.

## **Альбом оновлених свв. образів на Волині.**

Волинська Духовна Консисторія. 5 березня 1937 р. № 3626. До п.-о. Благочинних Волинської єпархії.

Волинським Єпархіяльним Місійним Комітетом, з благо-

словення Високопреосвященішого Алексія, Архієпископа Волинського й Кремянецького, приступлено до складення „Волинського альбому“ обновлених свв. образів і видання друком випадків обновлення свв. образів на Волині.

З цією ціллю і у виконання постанови Єпархіяльного Комітету, затвердженої Його Високопреосвященством, резолюцією з 20.1. б. р., Консисторія надсилає при цьому бланки спеціальної анкети, які просить Вас розподілити по парафіях дорученої Вам округи для виповнення потрібними даними.

Пп. оо. настоятелям парафій Консисторія просить Вас запропонувати заповнені анкети, за своїм підписом, представити в Благочиніє в місячний термін по одержанні цього, а Вам належить всі зібрані анкети негайно представити в Єпархіяльний Місійний Комітет.

Консисторія просить звернути увагу духовенства на особливо уважливе відношення до цієї справи і необхідність подачі точних і вичерпуючих даних на поставлені в анкеті питання.

## **Поновлення метричних актів, що мали місце на терені б. Волинської єпархії.**

Волинська Духовна Консисторія. 22 березня 1937 р. № 4570. До Всечесного Духовенства Волинської єпархії.

У додаток до обіжника Волинської Духовної Консисторії від 8 жовтня 1936 р. Ч. 15972, Духовна Консисторія подає до відома Духовенства єпархії та належного керування, що на підставі листа Міністерства Внутр. Справ від 16.III.1935 р. № А. С. 27-с-18/8, нема перешкод до поновлення метричних актів народження та шлюбу осіб, які народилися або повінчані хоч й поза межами Польської держиви, але на терені б. Волинської єпархії, однак кож при умові, що свідками при поновленні метричних актів мусять бути особи, які в час народження чи вінчання перебували у тій місцевості.

## **Справоздання**

**з діяльності Волинського Єпархіяльного Попечительства про бідних духовного стану за 1936 рік.**

Попечительство за минулий 1936 рік виявило свою діяльність в слідуючому. Воно мало 14 засідань, на яких розглянуло 188 прохань про видачу допомог як з Фонду бідних, так рівнож і по-смертних. По мірі можливости й стану каси Попечительство старалося задовольнити всіх прохачів. Поміч бідним видавалася постійною грошовою допомогою без затримки щомісячно. Постійну щомісячну допомогу одержували з квітня місяця й до кінця року 128 осіб. Крім того, було уділено одноразової допомоги 44 особам на суму 637.50 зл.

Увага. Наділенням землею бідних дух. стану в відчитному році займалася Духовна Консисторія.

Коли порівняємо допомогую акцію Попечительства за два останні роки, то побачимо, що в 1935 р. виплачено було пенсіонерам 11945 зл. місячної допомоги й одноразової 434 зл., а разом видано було 12379. В 1936 справоздавчому році видано було місячної допомоги 12971,64 зл., а одноразової 637,50 зл. — разом 13609.14 зл., з цього видно, що поміч Попечительства бідним духовного стану збільшилась на 1230.14 зл. в рік.

В рахунок грошей, що вплинули до каси Попечительства на Фонд бідних, увійшла допомога від Єпархіального Свічного Комітету в сумі 60 зл. щомісячно, починаючи з квітня; гроші ці йшли на допомогу 8 особам.

Пенсіонерів, що користувались щомісячними допомогами в 1936 р., було в січні 121 особа, а в грудні 128 осіб.

На помертні випадки в 1936 р. видано було 13.024,63 зл., залишилось на 1937 р. 1885,53 зл.

Засоби Єпархіального Попечительства на 1936 р., склалися з місячних внесків священно-церковно-служителів — 13.194,62 зл., 2-х тарілочних збірок — 289,64 зл., аренди сирітських і вакантних наділів — 506,66 зл., купонів з процентних паперів — 32,04 зл., допомоги від Свічного Комітету 540 зл. і різних поступлень — 123,24 зл., а разом 15.034,05 зл.

## Річне справоздання

### Волинського Єпархіального Попечительства про бідних духовного стану за 1936 р.

Назва сум	Прибуток		Видаток		Решта	
	зл.	гр.	зл.	гр.	зл.	гр.
<b>I. Фонд бідних дух. стану</b>						
А. а) місячні внески	13194,62					
б) від Свічного Комітету	540,00					
в) тарілочні збірки	289,64					
г) штрафи	347,85					
д) аренди сиріт. і вак.	506,66					
е) купони з проц. пап.	32,04					
ж) різні поступлення	123,24					
<b>Р а з о м</b>			<b>15034 05</b>			
В. а) Місячна допомога	12971,64					
б) одноразова допомога	637,50					
в) аренда за сиріт. наділи	107,00					
г) канцеляр. видатки	159,60					
<b>Р а з о м</b>				<b>13875 74</b>	<b>1058 31</b>	
<b>II. На смертні випадки</b>		<b>13024 63</b>		<b>11639 10</b>	<b>1385 53</b>	
<b>III. На пожарні випадки</b>		<b>1056 63</b>		<b>1056 63</b>	—	—
<b>В с ь о г о</b>		<b>29115 31</b>		<b>26571 47</b>	<b>2543 84</b>	

Голова Попечительства, митроф. прот. (—) *М. Тучемський.*

Члени Попечительства

Секретар

(—) *Прот. Н. Метельський*

(—) *Прот. В. Васькевич*

(—) *свящ. І. Давидович.*

## Нагороди.

Високопреосвященим Алексієм, Архієпископом Волинським і Кремянецьким, нагороджено:

6 лютого. Благословеною грамотою — церковного старосту церкви в Александрії, Рівеньського повіту, Степана Слюсарчука, за енергійну працю по ремонту церкви.

6 лютого. Благословеною грамотою — старшого братчика при церкві в с. Рачині, Горохівського повіту, Афанасія Козака, за енергійну працю по будові церкви.

6 лютого. Похвальними листами — церковного старосту церкви в с. Микуличах Хотячівських, Володимирського повіту, Никиту Нестерука за усердну службу, старшу сестрицю Феклу Протасевич за працю по ремонту церкви, і парафіянина Григорія Бурду за пожертву на дзвона.

6 лютого. Уділено Архипастирське благословення церковному старості церкви с. Охнівки, Володимирського повіту, Якову Броницькому та усім парафіянам.

## Адміністративні переміни.

27 січня. Луку Гришука, що скінчив 8 клас Державної Духовної Семинарії й витримав іспит на священника, призначено на священницьке місце зверхштата до церкви в с. Завизові, Здолбунівського пов., в поміч настоятелю Завизівської парафії.

10 лютого. Настоятеля Грибовицької парафії, Володимирського пов., священника Ісидора Вакуловича, за невиконання розпорядження Єпарх. Влади почислено заштат.

10 лютого. Настоятеля Бистрицької парафії, Костопільського пов., священника Феофила Пашинського, за невиконання розпорядження Єпарх. Влади, почислено заштат.

12 лютого. Настоятеля Купичівської парафії священника Василія Закидальського призначено з 1 березня вик. об. благочинного 4 округи Ковельського повіту.

14 лютого. Священницьке місце в с. Бодячеві, Горохівського повіту, позоставлено до 1 вересня 1937 року за сім'єю покійного настоятеля теї парафії священника Григорія Виногородського.

14 лютого. Настоятеля парафії Птиче, Дубенського повіту, протоієрея Іосифа Антиповича, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади, почислено заштат.

15 лютого. Магістра богословія Каллиника Клемчука призначено на посаду помішника настоятеля Каменицької парафії, Дубенського пов.

17 лютого. Зверхштатного диякона Сморгівської церкви, Дубенського повіту, Алексія Пребитковського призначено в поміч настоятелю Сморгівської парафії, з рукоположенням в сан священника.

20 лютого. Свящ. Василій Жомнір з Листвина, Дубенсько-

го повіту, і священник Николай Радзіховський, вик. пастирські обов'язки в с. Вичулках, Дубенського повіту, з 1 березня переміщені один на місце другого.

24 лютого. Студента Богословського відділу Косму Роботницького призначено на посаду заступника хорого настоятеля Ружинської парафії, Ковельського повіту.

26 січня. Б. псаломщика Стефана Садовського з 1 лютого призначено на посаду псаломщика до с. Корит, Дубенського пов.

26 січня. Псаломщика з с. Вичулок, Дубенського пов., Петра Білоуса, згідно прохання, переміщено з 1 лютого на посаду регента при церкві в Велничах, Дубенського пов.

6 лютого. Псаломщика парафії в Глухах, Ковельського пов., диякона Іоана Процюка, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади, почислено заштат.

14 лютого. Псаломщика з с. Овадно, Володимирського пов., диякона Александра Ненадкевича, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади, почислено заштат.

14 лютого. Псаломщика з Павлович, Горохівського пов., Степана Борисюка, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади, почислено заштат.

16 лютого. Псаломщики парафій Кремянецького пов.: Рудкинської — Аліпій Борис і Янковецької — Николай Копійковський з 1 березня переміщені один на місце другого.

18 лютого. Заступника псаломщика Свинюхської парафії, Кремянецького пов., диякона Єлісея Голубовича почислено заштат і определено в склад братії Дерманського монастиря.

25 лютого. Псаломщики парафій Луцького пов.: Св. Успенської м. Сокуля Іван Іскра і Мстишинської — Семен Левицький з 1 березня переміщені одии на місце другого.

25 лютого. Псаломщика з Цеценівки, Кремянецького повіту, диякона Іоана Петрука, згідно прохання, з 1 березня переміщено на посаду заступника псаломщика до с. Людвич, того ж Кремянецького повіту.

25 лютого. Псаломщика з Раківця Чесновського, Кремянецького повіту диякона Кодрата Бартошука з 1 березня переміщено на посаду псаломщика до с. Цеценівки, того ж Кремянецького повіту.

25 лютого. Псаломщика з с. Пліски, Кремянецького повіту, Іосифа Кухара з 1 березня переміщено на посаду псаломщика до с. Раківця Чесновського, того ж Кремянецького пов.

25 лютого. Заступника псаломщика з Пліски, Кремянецького пов., Александра Білошицького з 1 березня призначено на посаду псаломщика тієї ж парафії.

25 лютого. Петра Степанчука возстановлено на посаді 1-го псаломщика Сильненської парафії, а Степана Гловацького позовставлено на посаді 2-го псаломщика тієї ж парафії.

24 лютого. Псаломщика з с. Новоставець, Рівенського пов., Мойсея Люшина переміщено з 1 березня на посаду псаломщика до с. Пляшової, Дубенського пов.

24 лютого. Псаломщика з Листвина, Дубенського пов., Діо-

нисія Лотницького, за неявкою до місця служби, з 1 березня почислено заштат.

24 лютого. Псаломщика з с. Пляшової, Дубенського пов., Афанасія Влодека, згідно прохання, з 1 березня переміщено на посаду псаломщика до с. Листвина, того ж Дубенського пов.

24 лютого. Псаломщика з с. Столпина, Рівенського пов., Терентія Локацького, згідно прохання, переміщено з 1 березня на посаду псаломщика до с. Нозоставець, того ж Рівенського пов.

25 лютого. Заступника псаломщика з с. Олеська, Володимирського пов., Сергія Єфремова переміщено з 1 березня на таку ж посаду до с. Острова, Дубенського пов.

25 лютого. Заступника псаломщика з с. Острова, Дубенського повіту, Николая Демидюка призначено з 1 березня на посаду псаломщика до с. Вичулок, Дубенського повіту.

25 лютого. Псаломщика з Лановець, Кремянецького повіту, Феодосія Пилипчука з 1 березня призначено на посаду заступника псаломщика до с. Олеська, Володимирського повіту.

25 лютого. Георгія Ляшука звільнено з посади заступника псаломщика Тупальської парафії, Ков. пов., і позоставлено на посаді псаломщика в с. Глухах, того ж Ковельського повіту.

25 лютого Псаломщика з с. Вичулок, Дубенського повіту, диякона Якова Юрчука з 1 березня призначено на посаду псаломщика Спасо-Преображенської парафії м. Дубно.

25 лютого. Косму Марчука з 1 березня призначено на посаду регента Дубенської Спасо-Преображенської церкви.

25 лютого Заступника псаломщика з с. Корнина, Рівенського пов., Александра Марчевського переміщено з 1 березня на таку ж посаду до с. Суража, Кремянецького повіту.

25 лютого. Заступника псаломщика з с. Бугрина, Рівенського повіту, Филипа Пагубка з 1 березня переміщено на таку ж посаду до с. Корнина, того ж Рівенського повіту.

25 лютого. Заступника псаломщика з Посягви, Рівенського повіту, Симеона Авдієва переміщено з 1 березня на таку ж посаду до с. Бугрина, того ж Рівенського повіту.

25 лютого. Заступника псаломщика з с. Яковець, Кремянецького пов., Леонида Добротворського переміщено з 1 березня на таку ж посаду до с. Антоновець, того ж Кремянецького повіту.

25 лютого. Псаломщика з с. Боржемця, Дубенського повіту, Матфея Притулу переміщено з 1 березня на посаду 1-го псаломщика Обовської парафії, того ж Дубенського повіту, на місце померлого псаломщика Феодосія Білянського.

25 лютого. Заступника псаломщика з с. Довгоший, Дубенського пов., Феодора Потаповського з 1 березня переміщено на посаду псаломщика до с. Боржемця, того ж Дубенського пов.

25 лютого. Заступника псаломщика з с. Омеляна, Рівенського пов., Павла Кужеля переміщено з 1 березня на таку ж посаду до с. Довгоший, Дубенського пов.

25 лютого. Заступника псаломщика з Микулич Хотячівських, Володимирського пов., Якова Осташевського переміщено з 1 бе-

резня на посаду псаломщика до м. Лановець, Кремянецького пов.  
25 лютого. Б. псаломщика Тихона Корженевського призначено з 1 березня на посаду псаломщика до с. Затурець, Горохівського пов.

25 лютого. Псаломщика з с. Затурець, Горохівського пов., Христофора Мельника переміщено з 1 березня на посаду 1-го псаломщика до с. Томахова, Рівенського пов.

25 лютого. Псаломщика з с. Лисина, Дубенського пов., Павла Бутовського призначено з 1 березня на посаду заступника псаломщика до с. Устечка, Кремянецького пов.

25 лютого. Николая Сагайдаківського з 1 березня призначено на посаду заступника псаломщика до с. Микулич Хотячівських, Володимирського пов.

6 лютого. Настоятелю Білозірської парафії, Кремянецького пов., протоіерею Іоану Кішковському, за невиконання розпорядження Єпарх. Влади, висловлена догана.

## Хиротонії.

7 лютого 1937 року Луку Гришука висвячено на диякона, а 12 лютого — в пресвитера.

## Некролог.

5 лютого 1937 року помер настоятель Бодячівської парафії, Горохівського пов., свящ. Григорій Виногородський.

## ХРОНІКА.

Панахида по св. п. Маршалові Йосифі Пілсудському. 19 березня, в день іменин св. п. Першого Маршала Польщі Йосифа Пілсудського, Владика Алексій, Архієпископ Волинський і Кремянецький, відправив, в сослуженні сонма духовенства, у великій церкві Богоявленського монастиря урочисту панахиду, з проголошенням вічної пам'яті Великому Маршалові.

На панахиді були присутні представники адміністративної влади й війська, секретар і урядовці Духовної Консисторії, інспектор і педагогічний персонал Дух. Семинарії, учні Дух. Семинарії, а також учні Крем. Української гімназії з директором і учителями гімназії.

День 11 листопада — державне Свято Незалежності. Сейм Речипосполитої на засіданні 20 березня б р. одностайно ухвалив закон про обов'язкове святкування дня 11 листопада як дня державного Свята Незалежності. В арт. 1 закону, що вста-

новлює Свято Незалежності, на вічні часи вписано імя велике Йосифа Пилсудського, так нерозривно звязане з першим днем Незалежної Польщі; тому вшановання тої річниці 11 листопада має бути, по думці закону, найперше висловом пошани Великому Духові Йосифа Пилсудського.

**Засідання Мішаної Передсоборної Комісії.** У міс. квітні 6 р., від 6 до до 9-го, відбудуться дальніші засідання Мішаної Передсоборної Комісії із представників ієрархії Православної Церкви та уряду. На засідання до м. Варшави Владика Волинський Алексій відбуде 4.IV.

**Українська громадська нарада з Паном Воеводою Г. Юзевським.** 25 березня 6. р. відбулася в Луцьку громадська нарада українських діячів Волині з Паном Воеводою Г. Юзевським. Предметом наради були справи, звязані з культурно-нац ональними та господарчими потребами українського населення Волині. Докладніші інформації про відбуту нараду подамо в наступному числі.

**Засідання Управи Т-ва ім. м. Петра Могили.** 26 березня 6. р. відбулось в Луцьку, під головуванням радника М. М. Ханенка, засідання Управи Т-ва Петра Могили. На засіданні вирішено приступити до видання популярного релігійного місячника для українського православного населення; обговорено також справу тих комплікацій, які поостають на Волині в звязку з останньою ухвалою Св. Синоду що до впровадження живих мов до богослуження; в цій справі рішено звернутись до Св. Синоду з відповідним меморіалом; видання на престольної Євангелії в українській мові також було предметом занять Управи. Опріч того, Управа присвятила своє засідання ряду організаційних та господарчих справ.

**Переклади Св. Письма і Богослужбових чинів на українську мову.** *Переклад і видання Псалтиря.* Український Науковий Інститут у Варшаві видав переклад Псалтиря, доконаний проф. М. Кобриним з мови грецької на мову українську. Майже при кожному псалмі додані примітки, що містять в собі переклад з мови єврейської й пояснюють не всюди легко зрозумілий текст грецький. *Переклад послань апостольських.* Кремянецька Підкомісія для перегляду книг Св. Письма та богослужбових на українську мову закінчила перегляд тексту всіх послань апостольських і Обявлення Йоана Богослова і відіслала їх на затвердження Перекладчеської Комісії у Варшаві під головуванням Його Блаженства, Владика Митрополита. *Переклад Восьмиголосника, Часослова й Літургії Пржедоосвячених Дарів.* Проф. М. Кобрин переклав недільні служби Восьмиголосника, повний Часослов зо всіма тропарями й кондаками свят двонадесятих, великих і малих, як р'внож недільні тропарі й кондаки Триоді пісної й цвітної. Переведена ним також літургія Пржедоосвячених Дарів і деякі інші пісні з Триоді пісної, найбільш вживані.

**Управа Кремянецького Відділу Т-ва ім. Петра Могили у Владики Алексія.** 16 березня 6. р. нововибрана Управа Відділу Т-ва Петра Могили, в особах св'ящ. Юрія Григоровича (голова), Б. Козубського, М. Редькина, Ол. Глывка і Ол. Мельничука, відвідала Архієпископа Волинського Алексія. Владика уділив Управі свого благословенства на намічену нею працю.

**Відчит про православ'я та унію в XVI—XVII вв.** Заходами Управи Кремянецького Відділу Т-ва ім. м. Петра Могили відбулось 29 березня 6. р. в залі Духовної Семинарії в Кремянці зібрання членів Відділу, підчас якого проф. М. Кобрин виголосив реферат на тему „Православ'я та унія в XVI—XVII вв.“ В час зібрання соборний хор м. Кремянца виконав ряд релігійних співів.

**Не хочуть навіть католицької акції для білорусів.** Як подає „Білоруська Криниця“, що після де-якого часу знову дістала можливість виходити, — восени мин. 1936 р. білоруси-католики організували „Католицьку Акцію для Білорусів“; робилося це з відома й дозволу місцевого арциєпискупа Ялбжиковського. І одна-



Boга! Назад до віри наших предків! Назад до нашої святої Матері Православної Церкви, яка вбрала український нарід в світлу Христову ризу, за яку тисячі наших прадідів кров свою проливали і життя в офіру клали! — На цьому місці складаємо православним братам українцям в Америці щире привітання з нагоди великої події відновлення в Америці українського православного єпископату в єдності з Вселенським Престолом.

### До зміни концесіонера Кремянецької Української Гімназії.

На засіданні управи Т-я Лесі Українки в Луцьку, яке провадить Луцьку українську гімназію, запала дня 19 березня б. р. ухвала — даліше провадження української гімназії в Кремянці перебрати на себе. — Як у свій час подавала українська преса, нинішній концесіонер гімназії п. С. Міляшкевич вже давно висловлював своє рішуче бажання зріктися концесії на цю школу, в звязку з чим спочатку була повстала концепція перебрання Кремянецької української гімназії Т-вом ім. П. Могили, яка — однак — пізніше відпала з тої простої причини, що Т-во ім. П. Могили має свої спеціальні, церковні завдання. — Тут до речі буде зазначити, що стан Української кремянецької гімназії в останні часи взагалі значно змінився, а то в звязку з тим, що сильно зросло зацікавлення цією школою всього українського громадянства, що засвідчилось постійними складками грошевими на утримання гімназії та популяризацію національної освіти в ширших колах української громади Кремянеччини. Останнє саме спричинилося до матеріального й морального зросту Кремянецької культурної української станиці настільки, що нині вже стала актуальною справа побудовання власного будинку гімназії.

## ПО Д Я К А.

Управа Відділу Українського Центрального Комітету в Польщі в Тересполью н/Б складає Його Високопреосвященству, Владиці Волинському Алексію найширшу подяку за надіслану допомогу на відживлення дітей безробітних членів місцевої еміграційної колонії.

Голова Управи *Н. Зіневич*  
Секретар *С. Хлопцький*.

## ОГОЛОШЕННЯ.

Комітет Будови Св.-Різдво-Богородичної церкви м. Кремянця на Туниках подає до відома, що за дозволом Волинського Воевідства від 28 II. 1936 р. Ч. ВРР—6/36 Комітет перепроваджував збірку офір на фонд будови церкви в часі від 1 березня до 31 грудня 1936 р. на терені Волинського Воевідства з наступним грошовим результатом. Зібрано офір по кн. № 1 на суму 278 зол. 75 гр., № 2 — 20 зол. 90 гр. № 4 — 113 зол. 30 гр., № 6 — 357 зол. 20 гр., № 8 — 134 зл 10 гр. Разом зібрано офір на суму 904 зол. 25 гр. В тому ж часі вступило від продажу цеглинок на ту ж ціль 223 зол. 85 гр. Разом вплинуло 1128 зол. 10 гр. По книгам № № 3, 5, 7 збірки не перепроваджувалось. Зібрана сума видаткована на набуття оцинкованої бляхи на дах нової церкви.

Комітет будови складає всім офіродавцям свою сердечну подяку.

Голова Комітету Свящ. Сергій Карнковський. Скарбник Алексій Козачек.

## ОГОЛОШЕННЯ.

Комітет Будови Св.-Різдво-Богородичної церкви м. Кремянця на Туниках подає до відома, що за дозволом Кремянецького Повітового Староства від 10.XII. 1935 р. Комітет перепроваджував збірку офір ва фонд будови церкви в часі від 1 січня до 1 березня 1936 р. на терені Кремянецького повіту з наступним грошовим результатом. Зібрано офір по книзі № 1 на суму 80 зол. 60 гр., № 2 — 187 зол. 13 гр., № 3 — 10 зол. 55 гр., № 4 — 50 зл. Разом зібрано офір на суму 328 зол. 28 гр. Зібрана сума видаткована на набуття оцинкованої бляхи на дах нової церкви.

Комітет Будови складає свою сердечну подяку всім офіродавцям.

Голова Комітету Свящ. Сергій Карнковський. Скарбник Алексій Козачек.

## ОГОЛОШЕННЯ.

Від Волинської Духовної Консисторії цим оголошується, що до Консисторії вплинуло прохання від мешк. м Дубного Сергія Закрасняного про розв'язання шлюбу його з дружиною Анастасією у наслідок невідомої відсутності останньої.

Духовна Консисторія просить осіб та інституції, що мають відомості про місця перебування Анастасії Закрастяної повідомити Консисторію.

Від Волинської Духовної Консисторії цим оголошується, що до Консисторії вплинуло прохання від мешк. м Здолбунова Вери Чижевської про розв'язання її шлюбу з мужем Михаїлом у наслідок невідомої відсутності останнього

Духовна Консисторія просить всіх осіб та інституції, що мають відомості про місця перебування Михаїла Чижевського, повідомити Консисторію.

Від Волинської Духовної Консисторії цим оголошується, що до Консисторії вплинуло прохання від мешк. м Володимира Івана Клеймбель про розв'язання його шлюбу з дружиною Єлизаветою Клеймбель у наслідок невідомої відсутності останньої.

Духовна Консисторія просить всіх осіб та інституції, що мають відомості про місця перебування Єлизавети Клеймбель, повідомити Консисторію.

Від Волинської Духовної Консисторії цим оголошується, що до Консисторії вплинуло прохання від мешк. м Варкович Дубенського пов. Феодосії Яцюрек-Корольчук про розв'язання її шлюбу з Кузьмою Яц.-Корольчуком у наслідок невідомої відсутності останнього.

Духовна Консисторія просить всіх осіб та інституції, що мають відомості про місця перебування Кузьми Яцюрек-Корольчука повідомити Консисторію.

Від Волинської Духовної Консисторії цим оголошується, що до Консисторії вплинуло прохання від мешк. парафії Шацька Любомльського пов. Христини Вашукової про розв'язання її шлюбу з мужем Деметієм Вашуком у наслідок невідомої відсутності останнього.

Духовна Консисторія просить всіх осіб та інституції, що мають відомості про місця перебування Деметія Вашука, повідомити Консисторію.

Від Волинської Духовної Консисторії цим оголошується, що до Консисторії вплинуло прохання від мешк. с. Мельник Любомльськ. пов. Ірини Дударчукової про розв'язання її шлюбу з мужем Адамом Дударчуком у наслідок невідомої відсутності останнього.

Духовна Консисторія просить всіх осіб та інституції, що мають відомості про місця перебування Адама Дударчука, повідомити Консисторію.

## Адреса Редакції:

**m. Krzemieniec, Wołyński Konsystorz Duchowny**  
**Redakcja dwutygodnika „Cerkwa i Narid”**

**ПЕРЕДПЛАТА:** річна 8 зл., піврічна 4 зл., квартальна 2 зл., місячна 80 гр. Окреме число—40 гр.

**ОГОЛОШЕННЯ:** ціла сторінка—25 зл.,  $\frac{1}{2}$  стор.—15 зл.,  $\frac{1}{4}$  стор.—8 зл.,  $\frac{1}{8}$  стор.—5 зл.  
Дрібні оголошення по 10 гр. за слово

Гроші надсилати наkonto чекове Волинської Духовної Консисторії — П. К. О. № 140.288, або переказами на адресу:  
**m. Krzemieniec, Wołyński Konsystorz Duchowny**

Видавець — Волинська Духовна Консисторія. Відп. редактор — В. Квасницький.